DE BELEGERING

VAN HET LUDGERUSBASTION 1955-1972

Amsterdam, 14-02-2020

Gerard B.Kosse - Ludgerlichting 1962-1967

afbrokkelend bolwerk -- vergelijk de vormgeving met het ommuurde Ludgerus-complex

DE LAATSTE STUIPTREKKINGEN IN BEELD BRENGEN…

De Redactie van ons alumniblad *HILVERSUM 3* nodigde afgelopen week alle voormalige Ludgerianen uit om in ons geheugen te duiken en op te schrijven wat **onze *persoonlijke beleving* was van de periode dat onze Alma Mater <St.Ludgerus> in steeds hoger tempo afstevende op haar teloorgang.**[1] Die periode startte *duidelijk merkbaar voor Kwekelingen* toen de nieuwe Directeur Frater Meinardus in 1966 aantrad met ingrepen in de organisatie en filosofie-colleges over fenomenologie, existentialisme en 'verwereldlijking'. Ludgers doodsstrijd eindigde uiteindelijk met de opheffing van ons onderwijzersopleidings-instituut in 1985, nadat tussentijds in 1972 de *kloosterachtige opleidingsvorm <Jongensinternaat>* al was losgelaten. De ermee gepaard gaande onwillekeurige, krampachtige pogingen (stuiptrekkingen) om de traditionele r.k. oriëntatie op het leven als **<Stad van God>** in stand te houden met liturgie- en andere vernieuwingen binnen de kerk, faalden. Het leven --ook binnen de psychologische en fysieke Ludgerusmuren-- nam steeds meer de vorm aan van een **<Stad van de Mens>.**

DEZE BIJDRAGE

Dit essaytje is bedoeld als BEKNOPTE INLEIDING op het door Harrie benoemde ondergangsthema. Met name ga ik proberen *in grote lijnen* duidelijk te maken dat het einde van onze Internaat-Kweekschool, gedreven door Kloosterlingen, werd veroorzaakt door de *drastische veranderingen* in het doen en denken van de naoorlogse Nederlandse bevolking. Ook binnen de R.K. Zuil van onze samenleving. Anders gezegd: **de Zeitgeist veranderde dusdanig dat Ludgerus wel ter ziele *moest* gaan!**

---

[1] **UITNODIGINGSBRIEF VAN DE REDACTIE VAN *HILVERSUM 3***
Hoofdredacteur Harrie de Valk nodigde de lezers van onze alumni-media per email van 11 februari j.l. uit om ons persoonlijke beentje al schrijvend voor te zetten om DE LAATSTE STUIPTREKKINGEN VAN HET LUDGERUS-BOLWERK zichtbaar en invoelbaar te maken. Mijns inziens een **pracht-idee**!

ZEITGEIST / TIJDGEEST & DE BELEVING ERVAN

Met het begrip Zeitgeist / Tijdgeest zijn we allemaal wel bekend. We weten dat daarmee doorgaans gedoeld wordt op een **karakteristieke mentaliteit en/of manier van denken, geloven en doen** van het overgrote deel van de bevolking **gedurende een bepaalde periode**. Maar we vergeten vaak dat we die typerende karakteristieken pas **achteraf** scherp in beeld krijgen. *Tijdens* de betreffende periode zelf, zijn we ons meestal maar vaag bewust van wat er aan de hand is. En dat is ook niet zo verwonderlijk. Vooral in onze westelijke culturen zijn we ons maar weinig bewust van het <heden>. In de jaren achter ons was dat zelfs extreem: alle aandacht was gevestigd op het Hiernamaals, op het Koninkrijk Gods. Heden ten dage is dat anders. Er is meer aandacht voor de bewuste ervaring van het <heden> m.b.v. yoga, mindfulness, en meditatie. Desondanks geldt ook tegenwoordig nog vooral wat de volksmond zegt over onze bewuste ervaring van het leven: "Ons leven wordt vooruit geleefd, en achteraf begrepen!"

INTERACTIES TUSSEN INDIVIDU EN SAMENLEVING MAKEN DE <ZEITGEIST>

Veranderingen in mentaliteit en gedrag vallen natuurlijk niet zo maar uit de lucht. Onderstaand Zeitgeist-plaatje illustreert dit: Gedachten en handelingen beginnen altijd als één concrete uiting van één individu.

Een innovatieve gedachte van één individu verandert de werking van het bestaande rader-mechanisme van de samenleving

Er is in dit verband dan sprake van een ***nieuwe* (innovatieve) gedachte of handeling** die in iemands brein zijn oorsprong heeft. Het is bovendien een actie die ***reacties*** van anderen teweeg brengt omdat die nieuwigheid geuit wordt in en met behulp van de bestaande taal- en gedragsmechanismen van de maatschappij waarvan dat innovatieve individu deel uitmaakt. In de afbeelding hierboven wordt dat voorgesteld met het raderwerk dat inhaakt op de nieuwe individuele uiting.

Door die inhakende interactie beginnen de maatschappelijke denk- en gedragsradertjes **anders, op een nieuwe manier en/of in een andere richting** te draaien in de hoofden van de lieden die deel uitmaken van

de samenleving. Als het meezit, dan zal, naarmate de tijd voortschrijdt, dit veranderingsproces zich ***gelijksoortig innovatief blijven herhalen*** **en wordt daarmee het aantal gelijkgestemden ook steeds groter**. Op den duur krijgen die nieuwe opvattingen, zienswijzen, voorkeuren en gedragspatronen de overhand, en kunnen we -achteraf- vergelijkend constateren dat een Nieuwe Tijdgeest zijn intrede had gedaan.

INITIËREN & VERSNELLEN VAN VERANDERINGEN

Met behulp van de hierboven geïntroduceerde **beeldspraak van <brein-radertjes>** kunnen we de effecten van een initiator of innovatie nog wat verduidelijken. In mijn Ludgerusperiode was Frater Meinardus in 1966 zo'n innovator. Kort door de bocht kan gesteld worden dat hij als Nieuwe Directeur het <r.k. traditionele pseudo-klooster-bolwerk> KWEEKSCHOOL wilde transformeren. Het moest een modern, eigentijds intituut worden met een wetenschappelijkere kijk op onderwijs en opvoeding. Kortom: een PEDAGOGISCHE ACADEMIE.

In het plaatje hieronder wordt Meinardus' gedachtengoed verbeeld met het HENDELTJE onder de rode pijl.

De organisatie <Internaat-Kweekschool voor jongens St. Ludgerus> voorgesteld als raderwerk-mechaniek

Dat hendeltje verandert de werking van het gehele organisatorische raderwerk door een bepaalde richting op te duwen of de beweging te versnellen dan wel af te remmen. Meinardus introduceerde tal van nieuwe termen en gebruiken -- en daarmee het denken en doen van de Kwekelingen. Voorbeelden daarvan zijn de eerste Interklassikale Senaat, colleges over modern, werelds gedachtengoed zoals de evolutieleer, het existentialisme, en de fenomenologie. Een **moderne, meer seculiere bewustwording** was het resultaat en kreeg concreet gestalte in **meer wetenschappelijk gefundeerde pedagogiek en didactiek, en in een grotere maatschappelijke en culturele participatie[2].**

---

[2] **VOORBEELDEN VAN MEINARDUS ALS MOTOR VAN VERNIEUWING**
In de PowerPoinPresentatie TERUGBLIK laten tal van Items zien hoe die modernere, wereldsere denkwijzen uitpakten. Zie bijvoorbeeld items 65, 67 t/m 78, en 112 t/m 117. De grotere maatschappelijke en culturele participatie van de Studenten aan het moderne, wereldse bestaan zijn vastgelegd op items 79 t/m 88.
Zie: http://www.postvakh3.nl/terugblik1.pdf

Terugblikkend kunnen we achteraf constateren dat Meinardus een hele serie veranderingen op gang heeft gezet die samen te vatten zijn onder de noemer **secularisering.** Met de onderstaande twee plaatjes verbeeld ik het **startmoment en de uitkomst van dat verwereldlijkingsproces** binnen Ludgerus en binnen de katholieke zuil van ons land. Onze traditionele visie op het leven was die van Augustinus: DE CIVITATE DEI / DE STAD GODS (linker plaatje) moest worden gerealiseerd. Alles was daar vroeger op gericht. Dat werd onze generatie nog met de paplepel van de Katechismus ingegoten.

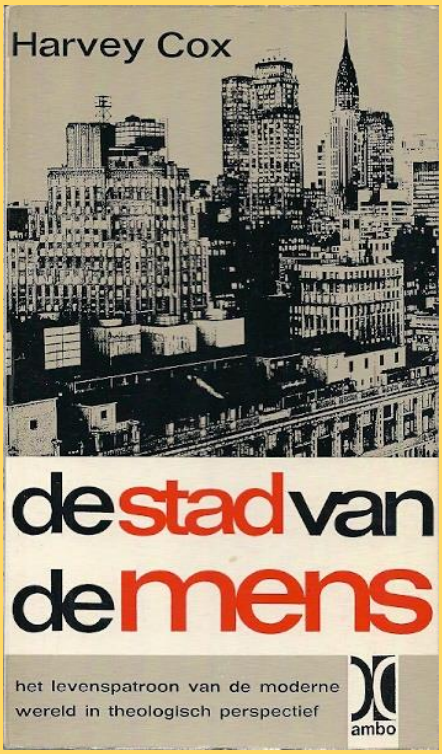

De uitkomst van alle 'wereldse veranderingen' in de jaren 50 en 60 werd in 1965 fraai verwoord door de theoloog Harvey Cox in het boek afgebeeld op het rechter plaatje. Ik herinner me dat Meinardus er twee lessen aan heeft besteed. Secularisatie, zegt Harvey Cox, *"heeft tot stand gebracht wat brandstapel noch kerker had bereikt: zij heeft de gelovige ervan overtuigd, dat zijn zekerheden weleens minder zeker konden zijn dan hij dacht, en dat er belangrijker dingen zijn dan zijn leven te geven voor een geloofsovertuiging."*

Dat het <georganiseerde geloof> in ons land vanaf de jaren 70 nagenoeg naar de achtergrond van ons maatschappelijk bestaan zou verschuiven, heeft ook Harvey Cox niet voorzien. Die ontkerkelijking zette vooral in de jaren 1960 in[3]. Dat gebeurde ondanks -- of juist mede dank zijn -- de pogingen van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) om de Kerk en de Gelovigen meer <bij de tijd te brengen>[4].

DE KARAKTERISTIEKE ELEMENTEN VAN DAT SECULARISATIEPROCES IN DE JAREN 50 EN 60 benoem ik in de volgende paragraaf in termen van <Zeitgeist-karakteristieken>. Veelal drongen die roerige maatschappelijke veranderingen maar mondjesmaat door in ons Kwekelingenbolwerk. Onze nieuwsvoorziening was

[3] **GESCHIEDENIS VAN DE ONTKERKELIJKING IN NEDERLAND**
Zie: https://isgeschiedenis.nl/inhoudelijke-tags/ontkerkelijking

[4] **KERN VAN HET VERNIEUWINGSSTREVEN VAN HET TWEEDE VATICAANS CONCILIE 1962-1965**
Zie dit korte Wiki-artikel: https://nl.wikipedia.org/wiki/Tweede_Vaticaans_Concilie

immers zeer beperkt. Deze bestond uit Kabelradio, een Katholiek Dagblad, een enkel voorgeselecteerd TV-programma, een paar betere films, en allengs wat meer uitstapjes en activiteiten buiten de muren van ons internaat.

TIJDGEEST VAN DE JAREN 50 EN 60

De precieze data van ingrijpende veranderingen en de precieze duur van een Zeitgeist-periode zijn moeilijk aan te geven. Meestal gebruiken we daarom een handzame, maar discutabele indeling in decennia om zo'n Zeitgeist in kaart te brengen.

Voor de ondergang van onze Internaat-Kweekschool zijn m.i. **vooral de jaren vanaf 55 tot 1969** van belang. Toen traden er maatschappelijke veranderingen op die lijnrecht indruisten tegen de gevestigde orde in het algemeen en tegen de vorm en inhoud van ons rooms katholieke Kweekschool-Internaat in het bijzonder.
Het jaar 1955 was het Jaar van belangrijke Primeurs & Omwentelingen[5] op cultureel, maatschappelijk, technologisch, politiek en massamedia gebied. In de context van deze bijdrage voor onze alumni-website *Postvakh3.nl* waren het **evenzovele bombardementen op de katholieke ideologische Kweekmuren** van St. Ludgerus: de <Aartsbisschoppelijke Internaat-Kweekschool voor Jongens> in Hilversum. De belangrijkste **verdediging tegen die kanonnades** was gelegen in het afknijpen van vrije nieuwsgaring. Het geluid van Nozems, Provo's, en Existentialisten als Sartre bijvoorbeeld, drong nauwelijks tot ons door.

Democratisering en burgerparticipatie waren in die periode een belangrijke trend[6]. Dat uitte zich in vooral in meer inspraak en meer beslissingsmacht van *alle* betrokkenen -- op elk niveau in een organisatie. Mondjesmaat introduceerde onze nieuwe Directeur die bij de Kwekelingen met het instellen van een interklassikale Senaat en een nieuw statuut voor H3.

Verwetenschappelijking was m.i. een nog belangrijkere trend in de jaren 50 en 60. In plaats van overtuigingen en dogma's werden **feiten** steeds belangrijker in het debat en in de besluit-vorming op elk niveau van de samenleving. Ze voedden a.h.w. het democratisch geluid. Binnen de rooms katholieke zuil werd dat pregnant duidelijk in de opstelling tot **seksualiteit**. De seksuele mores, mentaliteit en praktijk veranderden op een revolutionaire manier door de introductie van de anticonceptie-pil in 1962. In mijn eigen klas waagde Frits Le Roux het zelfs om tijdens onze <Bezinningsweek> in het Romme-Instituut van de

[5] **PRIMEURS EN MAATSCHAPPELIJKE OMWENTELINGEN IN 1955**
De details van deze invloedrijke veranderingen kun je hier lezen: https://nl.wikipedia.org/wiki/1955

[6] **<TRENDS> ZIJN NIET HETZELFDE ALS ZEITGEIST**
Om misverstand te voorkomen: Het begrip <trend> is beperkter dat Zeitgeist/Tijdsbeeld. Trends duiden op de **neiging** om een bepaalde richting in te slaan. Pas op de langere termijn heeft zo'n trend zich uitgekristalliseerd, en pas dan kan het deel uitmaken van de karakteristieken van een Tijdsbeeld.

Katholieke Volkspartij (KVP) te opperen dat “seks voor het huwelijk geoorloofd was als er sprake was van echte liefde, en men van plan was t.z.t. te trouwen”.

De Nederlandse Vereniging Voor Seksuele *Hervorming* NSVH beleefde in de jaren 60 haar hoogtepunt met ruim 200.000 leden. Maar ook dat drong niet echt door tot de Kwekelingen die vertrouwen moesten op hetgeen de Kabelradio mondjesmaat aanreikte. De fraters daarentegen waren gezegend met radiozenders zonder keuze-inperking, en met meer tijdschriften, bewegingsvrijheid, reisjes naar het buitenland, toegang tot bibliotheken e.d. Kortom: zij hadden wél toegang tot de ontwikkelingen en gebeurtenissen in de buitenwereld. En ook niet onbelangrijk: zij konden hun zegje doen bij de Besluitvormers waar het de inrichting van de onderwijzersopleiding betrof.
Mijn eigen Ludgerlichting maakte net niet meer mee dat verschillende Fraters hun **celibataire levensstijl** aan de kant zetten en inruilden voor een huwelijk. Vooral frater Winfridus (Wiebe) vertelt er uitvoerig over in ons alumniblad[7].

In samenhang met de drie hiervoor kort besproken karakteristieken (democratisering, participatie verwetenschappelijking) taande het gezag en **nam de opstandigheid van de burgers enorm toe**. Hoe zich dat uitte binnen onze Kweekschool c.q. Pedagogische Academie, hoop ik te lezen in het aanstaande Themanummer over de laatste stuiptrekkingen van het Ludgerus Bolwerk.

HET CLICHÉBEELD…DEKT DE LADING ONVOLDOENDE

Het clichébeeld van de jaren 50 is er een van **burgerlijke lijdzaamheid, volgzaamheid en eenvoud**. Het (kerkelijke) gezag dicteerde de levensstijl en moraal die samen te vatten is met de woorden <fatsoen en degelijkheid>. Daardoor was het leven voor de meeste mensen in ons land overzichtelijk en beschut. Bovendien zeer eenvoudig; op het armoedige af. De economische wederopbouw van het land vereiste immers hard werk en zuinigheid. Door de strak geleide loonpolitiek van de Nederlandse Overheid moest er hard worden gewerkt tegen lage lonen! Het was aanvankelijk allemaal waar….

Maar na 1955 kwam er een **nieuwe dynamiek die in de jaren 60 een hoge vlucht nam**. Er ontstond bijvoorbeeld voor het eerst een **jeugdcultuur** met een daarop toegesneden markt van kleding, haarstijl, (Puch!)brommers, en muziek. Ook nam de **welvaart** dermate toe dat elke jongere een studiebeurs kon krijgen, en moeder de vrouw een wasmachine en koelkast. De enorme aardgasbel van Slochteren bracht ons de **Verzorgingsstaat**. En ‘last but not least’: de **massamedia** veroverden het denken en doen van eenieder die niet afgesneden was van al die ontwikkelingen en innovaties.

[7] **FRATER WINFRIDUS (WIEBE) VERTELT OVER ZIJN LEVEN**
Zie bijvoorbeeld items 2,3 en 4 in de Lijst met Verhalen OVER ons Gedeeld Verleden:
http://www.postvakh3.nl/ludgerverleden-vindplaatsen.pdf

BIJ WIJZE VAN CONCLUSIE…

Ik roerde het hierboven al zijdelings aan: Onze Internaat-Kweekschool vertoonde in de jaren 50 en 60 alle kenmerken van **een van de buitenwereld afgesloten pseudo-klooster:** Een bolwerk waarop veranderings-kanonnades van de Zeitgeist van die tijd veelal afketsten omdat onze fysieke en informatie-technische toegang tot de buitenwereld uiterst beperkt was.

Onze Frater-docenten en Lekenleraren (en het handjevol 'externe' leerlingen) daarentegen hadden wél veel en rechtstreekse toegang tot de woelige buitenwereld. Maar omdat de Fraters de katholieke dienst uitmaakten, bereikte de nieuwe mentaliteit van de heersende Zeitgeist ons aanvankelijk maar mondjes-maat. Desondanks kwamen er scheuren en barsten in de nogal traditionele opvattingen en leefstijl van de kwekelingen. Pas toen de secularisering in de buitenwereld niet meer te stuiten was, kwam er ook binnen het Ludgerus-complex een *versnelling van innovatieve opvattingen en gedrag*. Met name was het de nieuwe Frater-directeur Meinardus die vanaf 1966 als accelerator optrad. Hierdoor brokkelden de muren van ons Internaat-school echter af.

Pas toen de dienst uitmakende Fraters van het aanleunende Klooster zich gewonnen gaven voor de charmes van het denken en doen van Dame Zeitgeist, was het hek letterlijk en figuurlijk van de Ludgerdam. De buitenwereld -- en daarmee de Zeitgeist van toen -- kwam ongehinderd binnen. En op hun beurt stroomden de bewoners van de Ludgercitadel de Poort uit. In diverse gevallen waren het de Fraters die hen voorgingen: als burgerman verkleed lieten zij de kloosteromheining en de erin heersende celibataire leefstijl achter zich. In 1972 hield het Internaat dan ook op te bestaan.

De rooms katholieke raison d'être van St.Ludgerus was verdwenen. Wat restte was een onderwijzers-opleiding zoals alle andere in ons land. Geen wonder dat financiële en bestuurlijke overwegingen er toe leidden om die school in 1985 op te doeken.

IK ZIE MET BELANGSTELLING UIT
NAAR IEDERS VERHALEN UIT DIE TIJD
duik dus in je geheugen
en laat ons allen mee genieten
van

GK